

Egyébként mindig alkotói válság van, nem? - 1. rész

Nagyvizitben Németh Gábornál

A Litera ezúttal sem vizitbe, sem vendégségbe nem ment, hanem hazatalált. Németh Gábor íróhoz, egykori főszerkesztőnkhez vezetett utunk. A csobánkai kertben vele beszélgettünk sporújságírásáról, alternatív diszkóról, Mészölyről és a Feleletvitáról, régebbi és készülő könyvekről, végül és nem utolsó sorban Mensárosról és a Rubin Szilárd *Aprószentek*jéből készült színházi előadásról.

Litera: Régóta, amikor ide belépek, az a benyomásom, hogy itt valaki nagyon szépen és ténylegesen hazatalált. A jelenlegi élethelyzeted és írói pályád szempontjából rendben vagy önmagaddal?

Németh Gábor: Egyrészt igen, hazatalált, de vegyük ki belőle az írást, mert már az "írói pálya" kifejezésre is összerázkódom. Az írás, az egy másik történet, talán majd kiderül ebből a beszélgetésből. Másrészt viszont a hazatalálás elég pontos szó. Amikor ide először bejöttünk, akkor ennél is dúsabb növényzet fogadott minket, egy teljesen elvadult kert. A házat tökéletesen takarták a fák és bokrok, egyáltalán nem látszott, hova jövünk befelé. A kerti út kanyarulatában, úgy nagyjából annál az aranyesőbokornál egyszer csak összenéztünk – és ismeritek ezt –, az volt az a bizonyos hazatalálós pillanat. Elvileg ugyan városi gyerek volnék, de a kisgyerekkori nyaraim

Tördemicen, majd Badacsonylábdihegyen teltek. Egy borospince körülbelül tizenkét négyzetméteres előterében laktunk a hatvanas évek nagyvakációján, a nagymamám szőlőjében, az unokatestvéreimmel és a második férjével. Úgynevezett mostoha, de egyáltalán nem sanyargatott, hanem. Hanem szigorú volt, de igazságos. Annyira, hogy napocsibét hozott a tapolcai piacról a foszladozó nyári zakója zsebében.

Csodálatos idill volt, úgy nagyjából 18. századi körülményekkel, a 20. századra egyetlen tárgy emlékeztetett, az a bizonyos Szokol rádió, a befőttes gumival rögzített, 3 darab kilenc voltos szárazelemmel. A szomszéd kútjából hoztuk a vizet, a ház kábé nyolcvan centire látszott ki a földből. Venyigével tüzeltünk, villany nem volt, este petróleumlámpa mellett lehetett valamennyit olvasni. Vigyáztam a pálinkát, amíg főtt. A Szokolon meghallgattuk a magyar-brazilt, aztán másnap a kertben egyedül újrarádászottam. Kedves hallgatóink.

fotók: Valuska Gábor (a képre kattintva megnyílik a galéria, ahol még több fotót talál)

Úgy képzelem, hogy íróként számodra különösen és fokozottan fontos, hogy hol írsz éppen.

Épp ellenkezőleg; kedvtelve mondogathatnám azt is, hogy nekem nem volt gyerekszobám. Tök mindegy, hol vagyok; vagy tudok írni, vagy

nem, nem helyfüggő, azt hiszem. Ismeritek annak a teljes tébolyát, amikor az ember helyet keres egy étteremben, és túl azon, hogy valami atavisztikus reflexből nyilván védi a hátát, kicsit toporog és nézegeti a székeket, és egyszer csak tévedhetetlenül megtalálja a helyét. Bármilyen közegben tudok találni egy helyet, ahol relatíve jól érzem magam.

Minden nap dolgozol?

Áh, egyáltalán nem. Megszoktam mostanra, hogy ez ilyen. Ez vagyok én. Azért nagyon jó, hogy Csobánkán lakunk, mert itt nincsen mentség. Tökéletes a hely. Látjátok, hogy bárhol lehetne itt dolgozni. Nem ezen múlik természetesen, hanem valami fura, általam nehezen alakítható kondíción, hogy mikor vagyok képes írni. De már ez is milyen, hogy képes. Mintha bárki elvárná. Hát még én se várom el magamtól, tulajdonképpen.

Mikor volt, és volt-e ún. alkotói válságod? Hosszú, rendes. Ezeket hogy élted meg?

Amikor tudok írni, az tökéletes állapot, olyankor nincsen semmi baj. Egyébként mindig alkotói válság van, nem? Én nem emlékszem olyanra, hogy ne lett volna. Olyan rendes virtigli krízis, hogy nem írok semmit, az is többször volt, hosszú ideig. Volt egy időszak, évekig tartott, ha bármi eszembe jutott, 5 perc alatt meggyőztem magam, hogy hülyeség. Most már nem győzöm meg magam, pedig nyilván sikerülne. Rövid az idő. Sosem értettem igazán az írással kapcsolatos heroikus pózokat. Az írást és a szenvedést nem tudom egy mondatban összehozni. Persze, minden krétai hazudik.

Ha egy kicsit visszanyúlunk az időben, akkor talán érdemes beszélni arról, mennyire születtél, nevelkedtél vagy nőttél bele egy irodalmi kultúrába. Amire Esterházy idejekorán, az ismert Susan Sonntag-idezetben felhívta a figyelmet a nyolcvanas években, miszerint ma már nem egy irodalmi kultúrában élünk – az elég meghökkentő volt. Most még meghökkentőbb, mert a mostani távlatból látszik, hogy mennyire abban élünk, és hogy most egyre kevésbé élünk benne.

Az, hogy a könyvek természetes alkatrészei az életnek, hogy olvasni jó és fontos dolog, elsősorban az anyámtól kaptam, aki sokat olvasott nekem verseket, úgy, mintha esti meséket olvasna. Petőfi Sándor összes versei meseszinten működtek otthon. És nagyon korán elkezdett mindenféle mesekönyvet is a kezembe nyomni. Tehát ez a befogadói vagy olvasói tapasztalat nagyon korán megvolt: a könyv ugyanolyan létfontosságú, mintha megkennél egy vajas kenyeret, vagy napoznál egyet, elemi része az életnek. Az, hogy a szövegeket valakik csinálják, és nem úgy bányásszák őket egybe Krivoj-Rogban, azt meg onnan tudtam, hogy apám újságíró volt. Ez azért fontos, mert a legtöbb ember az írást nem tartja természetes tevékenységnek, azt, hogy valaki leül, és csak úgy a fejből leír dolgokat, általában körülveszi valami misztérium. De mivel apámnak ez a pénzkereső foglalkozása volt egy hivatalban – egy napilap, ebben az esetben a Népszport, mindig nagyüzem, hivatal –, ezért nálunk hiányzott az

említett varázslat. Sportújságíró volt, és én elég sokszor elmentem vele meccsre, konkrétan láttam a szentséges kezét, amivel máskor kolbászt vágott, ahogy noteszlapokra ír vele. Mi több, volt egy kitüntetett szakasza az életemnek, amikor én írhattam a szögleteket, azaz egy noteszbe behúzhattam a szögleteket jelentő vonalakat. Másnap az jelent meg, amiket én oda húzogattam. Kinyomtatták. Ha nem is az összes rovást, de a végeredményt mindenképpen! Fradi-Honvéd szögletarány: 8:3, akkor tudtam, a 8:3 az az enyém. Aztán bementem hozzá a szerkesztőségbe, ahol harmincöt szobában verték ezerrel a különböző csodálatos írógépeket. Láttam, hogy ez egy teljesen hétköznapi, káromkodós, ideges, betelefonálós világ. A hatvanas években úgy nézett ki egy meccs, hogy az utolsó tíz percben már vadászták a sajtópáholy telefonjait, amiket aztán kurva hosszú zsinórral hurcoltak ide-oda, a szemfülesebb újságírók persze még a sípszó előtt lecsaptak rájuk. Egészen fura érzés volt, látni valamit, ami még történik, de már zajlás közben történet lesz belőle. Hogy a 87. percben elkezdik leadni a tudósításokat, nemcsak az első félidőről, hanem már a másodikról szólót is, múlt időben, pedig akkor még lehet, hogy a mondat közben esett egy gól. Ami történik, annak rögtön lett írásos vetülete. Ezek fontos tapasztalatok voltak.

Nem vonzott a sportújságírás?

Nem, mert mégiscsak bejárta a cinizmus levegője, ami egy gyereknek még sok. Túl sok. Még akkor is, ha a sport nem volt direktben politika, de mint tudjuk, a sport lényegében mégiscsak politika Magyarországon, a mai napig. Kutas elvtárs szelleme lebegett a vizek felett stb.

Aztán ezek a figurák, akik föltehetően másképp nem nagyon tudtak életben maradni, minthogy fütyörésztek a sötétben, azaz harsányak voltak, üvöltöztek, folyton ugratták egymást, disznó, cinikus vicceket meséltek – ők egy három-négyéves gyerek számára nem voltak azért olyan marha vonzóak. Sosem felejttem el, egyszer, gondolom, az obligát térdnadrágban, mentem be apámhoz, talán nyolcéves lehettem, és egy iszonyatosan hosszú folyosó végén feltűnt a Péter Robi nevű újságíró, és már messziről azt ordította felém: „Mi van, Gabi? Baszol is már?” Pedig nyilván kedvességnek szánhatta, szegény. Tehát körülbelül ez volt a közeg. Nagyon kedves, szeretni való emberekkel, persze. A „Nagytestü”. Így, rövid ü-vel. Azaz Borbély Pál, aki apámmal ült egy szobában. Vagy vegyük mondjuk a fiatal Lakat Karcsit!

Apám kiskoromtól kezdve dresszírozott, hogy legyek sportújságíró. Vitt magával a meccsre, meg hazahozta az újságot, fölolvastott belőle egy részt, és nekem meg kellett mondanom, mi benne a hülyeség. És akkor megpróbáltam eltalálni, többnyire egy idő után sikerült. Szavakon lovagolt, rosszul megválasztott fordulatokon; hogy mi a különbség a ruganyos és a rugalmas között, például. A „pettyestől” effektíve meg tudott örülni. Meg hogy Lakinger közlelő nem hibázott.

És hogyan fogadták a szüleid, hogy prózát írsz?

Szerették mind a ketten. Örült büszkék voltak, amikor elkezdett látszani ebből valami. Bár ott is volt egy pillanat, ami nem volt konfliktusmentes. A Berzsényi Gimnáziumba jártam, és az iskolai újságba írtam szabadverseket. Apám meglátta, és úgy gondolta, a karrierem gondozásába kezd, természetesen a megkérdezésem nélkül: elvitte Baranyi Ferencnek ezt az újságot, aki visszaküldte a stencilezett lapot, aki a szélére, tehát a versem szélére azt írta: „Első blikkre jó, de egy jó verset mindenki tud írni!” Több verset nyilván nem írtam.

Gondolkoztál más irányban is? Vagy megtorpantál, és holtponton ragadtál?

A legkomolyabban, egészen sokáig a következő szimpatikus foglalkozásokat tudtam elképzelni magamnak: plakátragasztás – ez volt az első helyen. Aztán utcaseprés. Ez egy kicsit melósabbnak tűnt, a plakátragasztáshoz képest mindenképpen. De halál vonzó volt. Mindig olyan állásra vágytam, amivel nem kell azonosulni. Hogy van a Szerb Antalnál? Az ember először N. N., aki történetesen mérnök, és idővel már mérnök, akit történetesen N. N.-nek hívnak. Aztán kínból született meg a döntés, hogy jó, akkor menjünk el a tanárképzőbe, de nem gondoltam, hogy tanítani fogok. Most meg, és ez kölcsönzi a mondat iróniáját, tizenöt éve ezt csinálom. Majd elkezdtem korrektúrázni a Napi Világgazdaságnál, és ez hasonlóképpen ironikus dolog, végül természetesen újságíró, tördelő-szerkesztő lettem.

Tudod valamihez vagy valakihez kötni a pillanatot, amikor elhitted magadról, vagy belül ki merted jelenteni, hogy író vagy?

Nem, azt tulajdonképpen még most sem. Nem szívesen. Mintha nyakkendőt kéne fölvenni, már olyankor, amikor épp nincs hozzá kedved. De néha már előfordul, hogy ráhagyom, ha valaki ezt állítja. Egy bizonyos kor után elég röhejes magyarázkodni. Végül is megjelent pár könyvem, a könyveket meg a fönnálló konszenzus

szerint írók írják, és épp ez az, ami bizonyítandó volt. Két egymást kizáró állítást tudok tenni az úgynevezett írásról. Egyfelől akkor vagyok író, amikor a szó szoros olvasatban melléknévi igenévként funkcionál, tehát most például, ebben a pillanatban, amikor ezt a szöveget az íróasztalomnál javítom. Másfelől a legtisztábban mint attitűdöt tudom értelmezni, tehát éppen a nem-írás állapotában, amikor csak úgy nézek a vakvilágba a fejemből kifele. Ez volna ábrázolva az *Elnézhető látkép* borítóján, köszönet érte Orosz Istvánnak.

És megvan a pillanat, amikor eldőlt, hogy ezzel akarsz foglalkozni? Tehát szépírással?

Hetedik-nyolcadikban az történt, hogy szép sorban kitaláltam magamnak izmusokat, bár sajnos mindegyikről kiderült, hogy már létezik. De azért érdekes volt így, kvázi belülről kifelé felfedezni, hogy milyen utak lehetségesek. Akkor kezdtem el nagyon-nagyon rossz verseket írni, ez aztán gimnáziumban folytatódott, mert összebarátkoztam valakivel, aki szintén határozott írói ambíciókat mutatott. Csináltunk is egy tízpéldányos „könyvet”, írógéppel. Kábé húsz oldal, ha volt az egész. A hét napjai voltak a fejezetei, és felváltva írtuk a szövegeket. Verseket, nagyon rövid novellák voltak benne, úgy döntöttünk, ha már lúd, legyen kiadója is. Hiszen egy rendes könyvbe az is mindig bele van írva. A *Tired Generation* nevet találtuk elképesztően jónak a Weiser Gusztival, így alakult, nem egészen függetlenül az elveszett nemzedék, tehát az egész amerikai próza kultikus hatásától.

Ki volt az első író, aki előben láttál, és ki volt az, aki hatással volt rád?

Vészi Endre, 1960-ban. Szemben ült velem az üdülőben, valahol a Lajos-forrásnál. Verset írt az étvágytalanságomról, ajándékba. Csak ő válogatósnak nevezett, nem étvágytalannak. „Gabi nevű ismerősöm / válogatós ám nagyon.” Nyilván ezt kívánta a poézis. Indirekten agitatív líra, alacsony határfokkal. Megvan különben a kézirat. Anyám eltette!

„Félretéve a tréfát”, Mészöly. Addig az amerikai szerzőket, meg a francia egzisztencialistákat, szürrealistákat faltuk néhányan a gimnáziumban, és én olvastam ugyan magyar irodalmat, de egyáltalán nem tetszett, amihez hozzájutottam. Úgy éreztem, valamit nem tud a magyar irodalom, valamiféle érzékenység hiányzik belőle. Ekkor jött **Pártos Vera**, a gimnáziumi magyartanárom. Fantasztikus tanár volt, neki elő mertem adni a magyar irodalommal kapcsolatos alapvető

kétségeimet. Amire ő nagyon szelíden és ironikusan megkérdezte, hallottam-e már azt a nevet, hogy Mészöly Miklós. Én meg őszintén válaszoltam, hogy fogalmam sincs, ki az. Erre azt mondta, hogy nagy mázlim van, most megtudhatom, el kell menni az Írók Boltjába, mert megjelent *Alakulások* címmel a novellagyűjteménye, abba talán néztek bele, mielőtt ezt a sommás ítéletet meghozom a szerencsétlen magyar irodalomról. El is mentem azonnal, megtaláltam a könyvet, de hosszú szöveget semmiképp nem akartam elolvasni, kiválasztottam a legrövidebbet. Ha annyira zseniális ez a Mészöly, egyből is ki kell derülnie. Az *Anakamphos*-t választottam. Borotvaéles, szürreális, metafizikus flash. Egyszerűen esszenciális bizonyítéka volt annak, hogy mekkora barom vagyok. Másfél órát álltam ott az Írók Boltjában, oda-vissza lapozgatva az *Alakulások*at, totális eufória volt.

És hova jártál szórakozni, hol mozogtál?

Most nyomtad a piros gombot, és én elmesélem neked a progresszív diszkót, megőrülsz. Ez az egyik magánszámom, úgyhogy előre elnézést kérek. A progresszív diszkó a Dagály utcában tartózkodott egy panel elemekből összetákolt, földszintes művelődési házban. Amikor az ember belépett, úgy este 9 tájban, a következő látvány tárult a szeme elé: agyonmosott, kék takarítónő-köpenyben egy néni állt az asztal mögött, amin langyos Kőbányait árult, az üvegek mellett Étkezési sertészsír fantázianevű termék figyelt be

tömbjelleggel, zsírpapírban, abból megkenve a kenyerek, sózatlanul, ám valamivel, ami még leginkább pirospaprikának látszott, bőven meghintve. Ez volt a fölhozatal, egy ilyen kis nejlonnal borított tanári asztalon. Majd beljebb hatoltál egy térbe, ahol is maga a progresszív diszkó működött. A progresszív diszkó formailag úgy nézett ki, hogy egy kábé 200 négyzetméteres terem szélére ki voltak húzkodva az egyenszékek, és valahol hátul volt a diszkós pult. Ez állt egy darab orsós magnetofonból, MK 21, Tesla, esetleg UNITRA ZK 140, amiből vagy a Yes, vagy a Nice, vagy a Mahavishnu zenéje szivárgott. Esetleg King Crimson. Néha Jethro Tull. A progresszív diszkó látogatói pedig a következőképpen néztek ki. Négyen voltak, kötőjel, öten, mind férfiak, úgy 13 és 15 év közti életkorban, testpozícióikat tekintve a következőképpen, mutatom. *(Németh Gábor ültében térdig görnyed.)* Tekintetük fókusza az a picit lecsorbult üvegszél volt a lábuk között, mert ott tartották a Kőbányai világot. Ezt a dolgot csinálták körülbelül másfél óráig, aztán megpróbálták elérni az utolsó villamost a Váci úton. Ez volt a szórakozás. A mozgás célja és értelme.

Az sosem merült fel benned, hogy disszidálj?

Helyénvaló kérdés, ennek fényében. Felmerülni felmerült, de később, amikor 20 éves voltam. Azért én egyértelműen rendszerhű nevelést kaptam, aminek az egyik oka az volt, hogy az egyik nagyapám '19-es kommunista volt. Konkrétan az MKP alapítótagjainak egyike. A Tanácsköztársaság után ült fél évig. Csoportos gyilkosságra való szövetkezés, ez volt a vád, megvan valahol a papír. Naponta megverték. Az én apám ennek megfelelően húszévesen belépett a pártba, és az anyám is nagyon fiatalon, talán tizennyolc, ha volt.

Benne is maradtak?

Az apám végig, az MSZP-be viszont már nem lépett át. Az anyámat még az ötvenes években kizárták, nem fizetett be valami tagdíjat, vagy hogy. Azt hiszem, nem rázta meg különösebben. Az apja egyébként fekete listás szocdem volt, talán ezért sem. De határozottan kommunista nevelést kaptam. Aztán egy nagyon erőset reccsent a dolog. A most éppen Gárdonyi Géza nevét viselő általános iskolába jártam, ami a Sziget utcában volt. Talán 1970-ben aztán átnevezték a Sziget utcát Radnóti Miklósnak, a Pannónia utcát, ahol a nagyszüleim laktak, meg az iskolát Rajk Lászlónak. A nevezetes esemény az évnyitón zajlott, hazamentem, és megkérdeztem az apámat, hogy: „Ki ez a Rajk László?” És akkor azt mondta, hogy a Rajk László, kisfiam, az egy igazi kommunista volt. „És mi történt vele?” „Hát kivégezték.”

„A nácik?” – kérdeztem. Kis csend után azt mondta, hogy nem, a kommunisták. Ez a válasz nagyjából megváltoztatott mindent. Elkezdtem kérdegetni, és ő nagyon szűkszavúan elkezdett beszélni az 50-es évekről, hogy miféle „túlkapások” voltak, és hogy aztán volt az ellenforradalom, és hogy az meg miért volt. Nagyon zavarosan hangzott, mert ugyan ellenforradalomnak nevezte, de a hangjában volt valami furcsa. Tisztelet, vagy mi. Éreztem, hogy valami nem stimmel. Elkezdtem az iskolában is érdeklődni, hogy mások mit tudnak erről az egésztől, ekkor egy fiú odajött hozzám egy szünetben, és azt mondta, ha nem mondom el senkinek becsszóra, akkor másnapra hoz nekem valamit. A fiúvécében adta oda, hogy ne lássa senki. Egy könyvet hozott nekem, újságpapírba kötve. A Fehér könyv volt az, aminél aljasabb, mocskosabb írás nem nagyon született a forradalomról. Brutális propagandakiadvány volt, '56-ot nyilasterrorként írta le, az ismert fotókkal illusztrálva. Hazavittem ezt a könyvet, és elkezdtem olvasni. Döbbenetes volt, amikor rájöttem arra, hogy ez az egész akkora titok, hogy még ez a nyilvánvalóan gyalázatos, velejéig hazug könyv is titok, hogy még hazudni sem szabad róla, mert akkor kiderül, hogy volt, hogy még ezt a hazugságot is csak a fiúvécében lehet átadni, mint a meztelen nő kártyanaptárokat.

És apáddal tudtál beszélni erről a tapasztalatodról?

Nem, nem. Anyámmal inkább, ő hét hónapos terhes volt 56 októberének végén, ment hazafelé, belekeveredett a Bem térre tartó tömegbe a Nyugatinál, aki magyar, velünk tart, de egy férfi azt súgta a fülébe, nyilván magyarul, hogy menjen haza, kislány, ami most jön, az nem való magának, és szépen, óvatosan, hogy senki ne értse félre, egyre kijebb tessékelte a sorból.

És nem volt benned csalódás a szüleid irányában?

Nem emlékszem csalódásra. Anyám nem vett részt ebben igazából, mármint ebben a szocializációban. A félelmei révén igen. 56-ban dekkolt a Pénzjegynyomdában, a padlón guggolva, amikor az épületet lőtték, egyszer ráfogtak egy géppisztolyt otthon, az Ó utcában is, mert piros – tehát „komcsi” – melegítőben vitte ki a szemetet a gangra, és lent az udvaron éppen ávosokat keresett két szabadságharcos. Látott egyébként egy húsz év körüli fiút, aki Dózsás melegítőben lógott a fán a tizenkettes busz megállójában, a November 7. térnél. A mentőautót meg, amiben vittek minket a Sportkórházba november 23-án, konkrétan géppuskával lőtték az oroszok. Úgyhogy anyám viszonya a forradalomhoz egy rettegő kismama nem túl bonyolult viszonya volt, nem is bírta velem nyolc hónapnál tovább a dolgot.

De a nagyapám miatt értettem vagy érteni véltem apámat is, hogy milyen lehet hithű kommunistának lenni. Annyira, hogy volt egy rövid időszak, amikor a gimnáziumban úgy döntöttünk páran, hogy mi tulajdonképpen új-balosok vagyunk. Az eszme rendben van, csak, amit csinálnak a nevében, az apparátus, az a szörnyű! De aztán, már a főiskolán, találkoztam Farkas Péterrel, aki más családi hagyományból jött. Az apja részt vett a Bajcsy-Zsilinszky-féle összeesküvésben, egy hajszálon múlt az élete. Szóval láttam egy családot, amelyben mindenki maga választotta, szabad szegénységben élte le az egész életét, mert nem kötött semmilyen kompromisszumot a mindenkori főnállóval. Volt egy almásuk Dömsödön, az valahogy megmaradt, abból éltek gyakorlatilag. Szüreteltem ott velük többször. Tehát láttam egy másik családot működni, egy teljesen más, nagyon vonzó tradíció szerint, ez nagyon fontos tapasztalat volt.

Még egy fontos fordulópont: otthon megtaláltam a Felelet-vita jegyzőkönyvét. „Vita irodalmunk helyzetéről” Az egy nagyon brutális körkép a magyar irodalom ötvenes évekbeli állapotáról. Volt benne egy nagyon furcsa rím: egyetlenegy ember volt benne, aki kiállt az „igazságért” – most nekem is úgy kellene csinálnom, mint neki a halála előtt pár nappal, amikor a Petőfi Irodalmi Múzeumban, halálos betegen a Tersánszky Józsi Jenő nevét csak felállva volt hajlandó kimondani –, ez az ember imádott tanárom, Pártos Vera akkori férje, **Eörsi István** volt. Örületes árulások vannak a könyvben, mindenki

hitet tesz Rákosi mellett, Örkénnyel és Déryvel meg nyilvánosan szembe fordul, elhatárolja magát tőlük, a két szerencsétlen pedig önkritikát gyakorol, és akkor az **Eörsi István**, a huszonvalahány éves költő föláll, és azt mondja: „Mindig szerettem a Feleletet. Most is szeretem!” Ez a második mondat. Ez annyira gyönyörű, és heroikus pillanat abban a lincshangulatban. Mire végigolvastam a jegyzőkönyvet, világos lett, hogyan is működik az ember, és minek van kitéve, ha ide születik.

Ebbe az érési folyamatba beletartozik a lapcsinálás is.

Úgy indult, hogy elkezdtem mindenfelé korrektúrázni, aztán a Napi Világgazdasághoz kerültem, elvégeztem az újságíróiskolát, aztán átmentem az Ipari Formatervezési Tájékoztató Központba, ahol kitűnő emberek dolgoztak. A 60-as évek házgyári konyhaprogramjából nőtt ki, vessünk számot a realitásokkal, ami a lakótelep-építészet, és tegyük élhetővé ezeket a minimál-tereket a design, a problémamegoldó belsőépítészet segítségével. Ebből nőtt ki az a mozgalom, amelynek a gyökerei szellemi értelemben szerintem a Bauhausig nyúlnak vissza, és ami Design Centerben találta meg az intézményes formáját. A design-nak ez a szemlélete mindig az egész társadalom modernizálására is irányul. Az ilyesmi próbálkozásokat szokás a szabadság kis köreiként emlegetni. Egy ideig az Ipari Formát szerkesztettem. Aztán Reményi Jóska szólt, hogy a Magyar Naplóhoz

tördelőt keresnek. Ez abszolút váltás volt, mert hirtelen úgy tűnt, hogy a két dolog, amiről én mindig is úgy gondolkodtam, hogy összeegyeztethetetlen részei lesznek az életnek – azaz, hogy van az írás mint szabadidős tevékenység, és vannak a dolgok, amiből meg kell élnem –, ezek egyszer csak találkoztak. A Magyar Napló egészen kivételes időszak volt az életemben. És eközben zajlottak a JAK-lap szabadságkísérletei. Indult a Nappali ház. Egy időben szoros viszonyba keveredtem a Pompejivel meg az Orfeusszal. Aztán jött az Oktogon, Bojár Ivánnal. A Napló után a Rádió meg a Narancs. És persze a Litera.

Ennyi újságírás és irodalom után hogyan jött a film?

Tulajdonképpen előbb jött, nem utána. A Berzsenyiben a drága Sós Mari vezetett filmklubot, Lányi András meg a Marczibányi téren amatőrfilm-stúdiót, az 1022-est. Odajártam egy barátommal, Törköly Robival, aki később tv-rendező lett. A korszakra amúgy jellemző, hogy a középiskolákban komoly filmkultúra volt, a filmtörténet érvényesnek tekinthető közelmúltját mindenki anyanyelvi szinten beszélte. Én úgy emlékszem, mindenki látott minden filmet. Aztán nagyon korán jelentkeztem a főiskolára, talán 77-ben, volt egy rövid időszak, amikor filmrendező szerettem volna lenni. Nem vettek fel. Még egyszer jelentkeztem, akkor dramaturg szakra, akkor meg én hagytam ott a második fordulóban az egészet.

Azt hiszem, az egész filmes történet, már, aminek tényleg volt már valami felnőtt realitása, igazából az FMK-ban indult. Pajer Robi, Garaczi, velük kezdtünk el először forgatókönyveken gondolkozni. Aztán jött egy hosszabb szünet, a kilencvenes évek vége felé találkoztam Sas Tamással, aki akkorra már jegyzett operatőr volt, és fejébe vette, hogy rendezni is akar, megkért, hogy írjak vele egy könyvet. De dolgoztam Fésős Andrással, Kardos Sanyival, Dérrel is. A forgatókönyvírás olyan, hogy a munka jelentős része láthatatlan marad, a könyvek kilencvenöt százalékából soha nem lesz film. Talán ez a legvonzóbb benne. Amíg nem válik a szokott pimasszá.

Folytatjuk.

Jánossy Lajos – Keresztury Tibor – Szekeres Dóra

KAPCSOLÓDÓ CIKKEK

**Egyébként mindig alkotói válság van, nem? - 2.
rész**

Németh Gábor: Parasztbecsület

**Németh Gábor: Az ízlésről, avagy az ebek
harmincadja**

Németh Gábor: Talált tárgy

Németh Gábor: Kedves Sári!

Németh Gábor: (mint egy könnyű mojito)

Németh Gábor: Koldusopera

**Németh Gábor: Epe, avagy az élet semmisségéről
és gyötrelméről**

Németh Gábor: Zsidó vagy?